

Aleksandra Kruk*

POSTULATY SAHRY WAGENKNECHT W DYSKURSIE PROGRAMOWYM NIEMIECKIEJ LEWICY

Streszczenie

Artykuł dotyczy aktywności politycznej i publicystycznej liderki niemieckiej Partii Lewicy Sahry Wagenknecht ze szczególnym uwzględnieniem jej poglądów dotyczących oceny Niemieckiej Republiki Demokratycznej, systemu kapitalistycznego, polityki międzynarodowej oraz kwestii sprawiedliwości społecznej. Zwrócono uwagę na kamienie milowe kariery politycznej – walkę o głosy do Parlamentu Europejskiego i do Bundestagu. Szczególnymi cechami działań S. Wagenknecht była aktywność opozycyjna i polegająca na inicjowaniu dyskursu o kwestiach podnoszonych przez środowiska lewicowe, głównie związanych z walką o egalitaryzm i sprawiedliwość społeczną.

Słowa kluczowe: Partia Lewicy, opozycjonistka, dyskurs programowy

Wstęp

Sahra Wagenknecht prezentowała się jako kontestatorka, publicystka i intelektualistka krytykująca system, w którym po zjednoczeniu Niemiec ugrupowanie bardziej lewicowe od Socjaldemokratycznej Partii Niemiec (SPD) wypełniało na poziomie federacji rolę opozycji. W artykule badano orientację polityczną S. Wagenknecht i zaprezentowany przez nią dyskurs programowy poprzez analizowanie wypowiedzi i tekstów w celu wyłonienia głównych problemów i postulatów znajdujących odzwierciedlenie w aktywności publicystycznej i parlamentarnej S. Wagenknecht. Badano także biografie traktujące o działalności polityk, a także wywiady oraz informacje udostępnione w internecie. S. Wagenknecht posiada własną stronę internetową, kontaktuje się z wyborcami poprzez media społecznościowe i kanał YouTube. Informacje o jej działaniach zamieszczane są m.in. na stronach Partii Lewicy, Bundestagu i Parlamentu Europejskiego.

---

* Uniwersytet Zielonogórski, e-mail: A.Kruk@ip.uz.zgora.pl, ORCID 0000-0002-7545-941X.

Percepcja biografii politycznej Sahry Wagenknecht

David Goeßmann w biografii polityk nazwał ją „wytrzymałą komunistką i socjalistką, ostrą krytykantką neoliberalizmu i mającą powodzenie ikoną partii Lewicy”¹. Jürgen P. Lang stwierdził, że cechuje ją „stabilność, pedanteria, elokwencja i inteligencja” oraz że „nadała twarz niemieckiemu komunizmowi po przełomie”². Christian Schneider podkreślił, że S. Wagenknecht stała się „gwiazdą medialną”³ partii Lewicy, wyróżniając się urodą i sposobem wypowiedzania. Jej światopogląd kształtowały życiowe doświadczenia oraz erudycja oparta na lekturach książek, bowiem S. Wagenknecht, komentując dyskutowane przez Niemców sprawy, często przytacza wypowiedzi ekspertów, m.in. Thomasa Piketty’ego, Augusta Deatona, Noama Chomskiego, Franza Waltera czy Marka Lilli⁴. Szczególnie opublikowana w 2021 roku przez polityk książka została zaliczona do pism politycznych niemieckiej lewicy i wzbudziła wiele kontrowersji przed wyborami do Bundestagu⁵. S. Wagenknecht wyjaśniała już w latach dziewięćdziesiątych XX wieku, że odczuwa potrzebę kontestowania rzeczywistości i wcielania się w rolę dysydentki⁶. Podczas gdy początkowo przede wszystkim w swoich pracach analizowała marksizm, to z czasem w sposób krytyczny przyglądała się kapitalizmowi. Odchodziła także od głoszonych w młodości haseł wyrażających pochwały wobec komunizmu, skupiając się na recenzowaniu aktualnych procesów społeczno-gospodarczych.

Sposób wykonywania pracy politycznej oraz aktywność pisarska spowodowały, że S. Wagenknecht może być zaliczona nie tylko do zawodowych polityków, ale także intelektualistów, którzy wpłynęli na propagowanie poglądów lewicowych. Posłanka dzięki swojemu pióru staje się kronikarką zmian społeczno-gospodarczych zjednoczonych Niemiec. Na jej światopogląd wpłynęło dorastanie w komunistycznych Niemczech i brak doświadczeń „marksistki z Zachodniej Europy”⁷. Ponieważ dorastała w NRD, często swoją karierę polityczną porównywała do kariery kanclerz Angeli Merkel. Zazwyczaj konstatawała, że jej ścieżka zdobywania wy-

---

¹ D. Goeßmann, *Sahra Wagenknecht. Von links bis heute*, Berlin 2019, s. 9.

² J.P. Lang, *Biographisches Porträt: Sahra Wagenknecht* [w:] U. Backes, A. Gallus, E. Jesse, *Extremismus & Demokratie*, Baden-Baden 2011, s. 192.

³ Ch. Schneider, *Sahra Wagenknecht. Die Biographie*, Frankfurt am Main 2019, s. 11.

⁴ S. Wagenknecht, J. Elsässer, *Vorwärts und vergessen? Ein Streit um Marx, Lenin, Ulbricht und die verzweifelte Aktualität des Kommunismus*, Hamburg 1996, s. 38.

⁵ S. Wagenknecht, *Die Selbstgerechten. Mein Gegenprogramm für Gemeinsinn und Zusammenhalt*, Frankfurt–New York 2021.

⁶ *Günter Gaus im Gespräch mit Sahra Wagenknecht*, rbb24, <https://www.rbb-online.de>, Sendung 11.02.2004 (6.01.2022).

⁷ A. Giddens, *Poza lewicą i prawicą*, Poznań 2001, s. 75.

kształcenia była nacechowana większą skalą trudności. Córka pastora, A. Merkel, w latach osiemdziesiątych XX wieku działała w komunistycznej Wolnej Młodzieży Niemieckiej, by później związać swoją karierę polityczną z Unią Chrześcijańsko-Demokratyczną. Natomiast S. Wagenknecht była rozpoznawana jako kontestatorka przemian gospodarczych towarzyszących procesowi zjednoczenia Niemiec i obrończyni komunistycznego reżimu.

Droga do Bundestagu

S. Wagenknecht urodziła się w 1969 roku w Jenie. Jej ojcem był student z Iranu, który zdecydował się powrócić do ojczyzny. S. Wagenknecht nie utrzymywała z nim kontaktów i była wychowywana przez rodzinę matki. Lubiła się uczyć, interesowała się niemiecką literaturą i filozofią. W 1988 roku zdobyła maturę. Gdy w 1989 roku rozpadał się reżim komunistyczny, postanowiła wstąpić do Socjalistycznej Partii Jedności Niemiec. Był to schyłek istnienia SED. Heinrich August Winkler pisał o „kapitulacji SED”⁸, a Wolfgang Jäger ocenił, że partia nie miała propozycji przezwyciężenia kryzysu, a na ulicach ludzie protestowali przeciwko jej przewodniej roli. Przepis o kierowniczej roli partii został wykreślony 1 grudnia 1989 roku. Podczas zjazdów nadzwyczajnych 8 i 9 grudnia 1989 roku oraz 16 i 17 grudnia SED została przekształcona w SED-Partia Demokratycznego Socjalizmu, a 24 i 25 lutego 1990 roku SED-PDS zorganizowała zjazd konstytuujący nowe ugrupowanie. W wolnych wyborach do Izby Ludowej NRD z 18 marca 1990 partia zajęła trzecie miejsce. Chociaż PDS prezentowała swoją odrębność jako ugrupowanie krytyczne wobec zmian, pozostawiała dla siebie niszę jako partia krytykująca kapitalizm i opozycyjna wobec wyłaniającego się systemu politycznego⁹. S. Wagenknecht z tym ugrupowaniem związała swoją przyszłość polityczną. Jej zdaniem PDS nie mogła „iść drogą podobną do Zielonych”, powinna odgrywać rolę „lewicowej partii opozycyjnej”, gotowej na współpracę z lewicowymi organizacjami¹⁰.

S. Wagenknecht dopiero w 1990 roku rozpoczęła studia filozoficzne w Jenie i Berlinie, ale także w holenderskim Groningen. W pracy dyplomowej analizowała pisma Karola Marksa. Dysertację poświęciła sytuacji gospodarczej państw rozwijających się (promotor Fritz Helmedag).

⁸ H.A. Winkler, *Długa droga na Zachód. Dzieje Niemiec 1933–1990*, t. 2, Wrocław 2007, s. 492.

⁹ W. Jäger, *Die Überwindung der Teilung. Der innerdeutsche Prozeß der Vereinigung 1989/1990*, Stuttgart 1998, s. 197–215; U. Mählert, *Krótką historia NRD*, Wrocław 2007, s. 115–121.

¹⁰ S. Wagenknecht, J. Elsässer, *op. cit.*, s. 126.

Lewicowe poglądy odpowiadały jej światopoglądowi, a ich studiowanie wiązało się z aktywnością polityczną studentki. S. Wagenknecht przypominała zasadę: „Im mniej wykształcony, tym bardziej zmanipulowany” i twierdziła: „Edukacja polityczna to wstępny warunek demokracji”¹¹. Rozumiała, że to utrwalane przez pokolenia wzorce myślenia kształtowały zarówno socjalizm, jak i kapitalizm. W latach dziewięćdziesiątych opublikowała książkę na temat wpływów heglizmu w marksizmie. Dyskutując na kartach książki z Jürgenem Elsässerem o strategiach lewicy w systemie kapitalistycznym, zwróciła uwagę, że w kwestiach społecznych Niemcy Wschodnie w latach osiemdziesiątych wprowadziły lepsze rozwiązania niż Niemcy Zachodnie. System kapitalistyczny określała jako agresywny na zewnątrz i wewnątrz, przez co uciążliwy dla robotników. Uważała, że kobiety w komunistycznych Niemczech miały większe szanse awansu zawodowego, ponieważ mogły dzięki rozwiązaniom społecznym godzić macierzyństwo z pracą zawodową. Była też zdania, że „światowy system socjalistyczny nie uczestniczył w wyzysku Trzeciego Świata” i wspierał państwa rozwijające się „pieniędzmi, środkami wsparcia i ekspertami”¹². Dodatkowo w obronie komunistycznych Niemiec argumentowała, że było to państwo antyfaszystowskie, w którym na ulicach obcokrajowcy nie obawiali się ataku „włóczących się po mieście nazistów”¹³. Jej zdaniem problem rasizmu w Niemczech Wschodnich nie miał takiej skali, jak po zjednoczeniu Niemiec. W kolejnych latach S. Wagenknecht coraz bardziej krytycznie wypowiadała się o NRD. Uznała, że niechęć społeczna wobec systemu komunistycznego w Niemczech Wschodnich była spowodowana jego „ekonomicznymi i politycznymi deficytami”¹⁴. Wyrażała także żal, że media przypominają jej wypowiedzi dotyczące NRD, które wygłaszała w młodości. W 2017 roku wyjaśniała: „NRD przestała istnieć 28 lat temu, a ja ówczesnego systemu nie wychwalam. Przeciwnie – prawie w każdej rozmowie z mediami zaznaczam, że miałam wtedy wiele trudności. Początkowo nie mogłam studiować, bo byłam zbyt krytyczna, a na pewno bardziej krytyczna niż kanclerz Merkel, której kariera w NRD przebiegała dość bezproblemowo”¹⁵.

---

¹¹ *Ibidem*, s. 52; M. Kunze, *Dissertationsveröffentlichung: Sahra Wagenknecht, die Mainstream-Ökonomen und die Politik*, Frankfurter Allgemeine Zeitung online, <https://www.faz.net>, 31.10.2012 (8.01.022).

¹² S. Wagenknecht, J. Elsässer, *op. cit.*, s. 99.

¹³ *Ibidem*; E. Bojenko-Izdebska, *Przemiany w Niemczech Wschodnich 1989–2010. Polityczne aspekty transformacji*, Kraków 2011, s. 101.

¹⁴ C. Eubel, M. Meisner, *Sahra Wagenknecht: „Anbiederung an die SPD macht uns überflüssig”*, Der Tagesspiegel online, <https://www.tagesspiegel.de>, 1.05.2011 (5.01.2022).

¹⁵ W. Osiński, *Prawdziwa zmiana możliwa tylko z Lewicą*, Tygodnik Przegląd, <https://www.tygodnikprzeglad.pl>, 18.09.2017 (7.01.2022).

Przedstawicielka lewicowych środowisk w 1997 roku wzięła ślub z Ralphem-Thomasem Niemeyerem, urodzonym w Niemczech Zachodnim dziennikarzem, politykiem i producentem filmów o tematyce politycznej, m.in. dotyczących Michaiła Gorbaczowa i Nelsona Mandeli. Dziennikarz w związku z oskarżeniem o oszustwa nie mógł wykonywać zawodu doradcy finansowego. Jej drugim mężem został znany pochodzący z Kraju Saary polityk Oskar Lafontaine, który początkowo działał w SPD, a później współtworzył Partię Lewicy.

S. Wagenknecht, działając w polityce, zwracała uwagę, że partie potrzebują teoretycznych polemik. Zastanawiała się także, w jaki sposób lewica powinna wykorzystywać parlamentaryzm do realizacji własnych postulatów. Zdawała sobie sprawę, że poparcie zyskuje się zarówno dzięki mównicy parlamentarnej, jak i mobilizowaniu wyborców w innych okolicznościach, np. podczas ulicznych protestów. Jej zdaniem robotnicy byli zmuszani sytuacją do artykułowania postulatów poprzez strajk i demonstracje. Wiedziała, że wyzwaniem dla lewicy jest zdobycie doświadczenia w kontaktach z mediami, które umożliwiają informowanie partii o swoich stanowiskach. Dążyła do tego, aby praca programowa nie kojarzyła się wyłącznie z agitacją, ale miała bardziej subtelny charakter. Twierdziła, że obecność w parlamencie nie powinna być rozumiana jako dopasowanie do poglądów większości i wypowiadanie mało kontrowersyjnych opinii¹⁶. S. Wagenknecht rozumiała znaczenie nowoczesnych środków komunikowania z wyborcami (portali społecznościowych, YouTube), ale także wskazywała na różne zagrożenia związane z korzystaniem z tych środków w cyberprzestrzeni. Choć w ramach PDS działały mniejsze odłamy popierające marksizm, a sama S. Wagenknecht była nazywana „Madonną Komunizmu”, to ugrupowanie podkreślało, że funkcjonuje w ramach demokratycznego państwa prawa i nie jest ugrupowaniem radykalnym¹⁷.

Z prawicowym i lewicowym ruchem radykalnym zjednoczonych Niemiec łączył S. Wagenknecht antyamerykanizm. Polityk krytycznie pisała o amerykańskich służbach bezpieczeństwa: „pucze, mordy, krew, szantaż, broń i narkotyki to eliksir życia amerykańskich służb bezpieczeństwa”¹⁸. Lewicowa polityk krytykowała politykę USA w Afganistanie i pisała, że początkowo Amerykanie wspierali talibów „pieniężmi i bronią”. Wytykała Henry’emu Kissingerowi wspieranie dyktatury Augusto Pinocheta. Potępiała zajścia w więzieniu bazy marynarki wojennej

¹⁶ S. Wagenknecht, J. Elsässer, *op. cit.*, s. 43–47.

¹⁷ A. Hołub, *Podstawowe problemy polityczne świata w przekazie skrajnej lewicy i prawicy w Niemczech na początku XXI wieku*, Olsztyn 2012.

¹⁸ S. Wagenknecht, *Kapitalismus, was tun? Schriften zur Krise*, Berlin 2013, s. 113.

USA w Guantanamo. Jednocześnie twierdziła, że „francuscy żołnierze w Afryce Centralnej i Północnej oraz brytyjscy żołnierze w obszarze Azji i Pacyfiku nie mają mniej na sumieniu”¹⁹. Oskarżała Unię Europejską i USA za „pod sztandarem liberalizmu [...] niszczenie rolnictwa państw afrykańskich i latynoamerykańskich”²⁰ oraz krytykowała politykę Banku Światowego i Międzynarodowego Funduszu Walutowego. Z dezaprobatą zwracała uwagę na „powiązania między siłami gospodarczymi i politycznymi” i uważała, że globalni gracze prowadzą politykę imperialną: „śmiertelne barbarzyństwo nazywa się dzisiaj demokratyzacją: najpierw w Jugosławii, potem w Afganistanie i Iraku, jutro może w Iranie, Syrii i Wenezueli”²¹.

S. Wagenknecht w 1998 roku kandydowała z listy w Dortmundzie w wyborach do Bundestagu. „Die Welt” informował, że do ubiegania się o głosy Niemców na Zachodzie przekonał ją Helmut Manz w styczniu 1998 roku podczas marszu Karla Liebknechta i Róży Luxemburg. Początkowo trudno było młodej liderce PDS forsować na Zachodzie poglądy i programy. W porównaniu do działającego od lat w Zagłębiu Ruhry Rudiego Neumanna była nieznana²². Lewicowa polityk krytykowała rząd SPD-Zielonych: „brutalne socjalne cięcia rujną perspektywy życiowe i nadzieje, niszczą rodziny, rabują dzieci i dzieciństwo, powodują, że ludzie łamią się z powodu swojego beznadziejnego położenia, popadają w zwątpienie i alkohol”²³. S. Wagenknecht wytykała rządowi, że jest uzależniony od koncernów, tj. spółki energetycznej EON²⁴, i krytykowała polityków SPD za niezważanie na interesy oraz potrzeby socjalne społeczeństwa.

Kontestatorka i opozycjonistka – aktywność parlamentarna

W 2004 roku zdobyła mandat do Parlamentu Europejskiego, gdzie działała w ramach Zjednoczonej Lewicy Europejskiej i Nordyckiej Zielonej Lewicy. Przede wszystkim zajmowała się polityką gospodarczą w Komisji Monetarnej i Gospodarczej i Komisji Przemysłu, Badań Naukowych i Energii oraz polityką wobec państw Ameryki Południowej. Krytykowała reformę traktatową UE. Twierdziła, że Unia Europejska reprezentuje interesy koncernów i zysków z kapitału. S. Wagenknecht

---

¹⁹ *Ibidem*, s. 114.

²⁰ *Ibidem*, s. 117.

²¹ *Ibidem*, s. 121.

²² H. Breuer, *Den Sieg des Kommunismus fest im Blick*, Die Welt online, <https://www.welt.de>, 23.09.1998 (7.01.2022.)

²³ S. Wagenknecht, *Kapitalismus...*, s.108

²⁴ *Ibidem*, s. 36.

bronila idei suwerennych państw w Europie i chwaliła reformy gospodarcze Ludwiga Erharda. Była zdania, że w ramach państw narodowych należy wdrażać idee sprawiedliwości społecznej. Niejednokrotnie wyrażała na plenum sprzeciw przeciwko polityce gospodarczej UE:

1. „Pakt stabilności nie prowadzi do stabilności i wzrostu w Europie, wręcz przeciwnie. W większości europejskich państw stopy wzrostu są dzisiaj niższe niż we wcześniejszych latach. Zamiast tego wzrosły bieda, bezrobocie, tania płaca i plajty firm klasy średniej” (15 września 2004)²⁵.
2. „Nieakceptowalny jest z obserwatorium naszej frakcji w każdym przypadku pozytywny stosunek do neoliberalnej dyrektywy usługowej, dumpingu płac i rozboju socjalnego w Unii Europejskiej” (14 lutego 2007)²⁶.

W krajowych strukturach partyjnych S. Wagenknecht reprezentowała komunistyczne skrzydło PDS – Komunistyczną Platformę (KPF) oraz działała w ramach Antykapitalistycznej Lewicy (*Antikapitalistische Linke*, AKL). Uważała, że utworzona wskutek fuzji *Wahlalternative Arbeit und Soziale Gerechtigkeit* (Alternatywa Wyborcza Praca i Sprawiedliwość Społeczna, WASG) i PDS w 2007 roku Partia Lewicy powinna wypełniać rolę partii oporu i krytykować kapitalizm²⁷. Przypominała, że Partia Lewicy nie była „ugrupowaniem dolnych warstw społecznych”, ponieważ zapisywali się do niej ludzie wykształceni, dyskutujący o linii programowej partii²⁸. Bronila demokratycznego wizerunku Partii Lewicy, gdy trwała dyskusja dotycząca poziomu jej radykalizacji oraz poszukiwano odpowiedzi, czy jest to „normalna partia opozycyjna wewnątrz demokracji, czy zwalczająca demokrację”²⁹. Partii Lewicy zarzucano „ekstremizm w wersji *smart*” i wypominano dążenie do komunizmu oraz „flirt” z Partią Pracujących Kurdystanu, ETA (*Euskadi Ta Askatasuna*, Baskonia i Wolność) czy z Rewolucyjnymi Siłami Zbrojnymi Kolumbii³⁰. Na gruncie polskich badań Paweł Malendowicz pisał, że „radykal-

²⁵ *Plenardebatten Mittwoch*, Parlament Europejski, <https://www.europarl.europa.eu>, 15.09.2004 (7.01.2022).

²⁶ *Plenardebatten Mittwoch*, Parlament Europejski, <https://www.europarl.europa.eu>, 14.02.2007 (7.01.2022).

²⁷ G. Neugebauer, *Die Linke-Auf dem Weg zu unbekanntem Ufern oder Die vertagte Klärung* [w:] M. Machnig, J. Raschke, *Wohin steuert Deutschland? Bundestag 2009. Ein Blick hinter die Kulissen*, Hamburg 2009, s. 245, 247–248.

²⁸ F. Walter, *Baustelle Deutschland. Politik ohne Lagerbindung*, Bonn 2009, s. 106–107.

²⁹ N. Seitz, *Was heißt heute links, was heißt heute Sozialismus?*, „Die politische Meinung”, 2009, nr 473, s. 40.

³⁰ *Ibidem*, s. 37–41.

na lewica” to „lewica antykapitalistyczna, socjalna, prospołeczna, postulująca tolerancję religijną i światopoglądową, ale niekoniecznie odwołująca się wprost i w ujęciu maksymalistycznym do głównych nurtów marksizmu [...]. Byłaby to lewica znajdująca się na lewo od socjaldemokracji”³¹. Odnosząc tę definicję do analizy poglądów i postulatów S. Wagenknecht, trzeba zauważyć, że wyróżniała się pragmatyzmem i po 1990 roku teoretyczne studia nad marksizmem i kapitalizmem prowadziła w odniesieniu do dokonywanych zmian, nie dążąc do burzenia dominującego systemu, ale go krytykując. Nowa linia programowa partii była współtworzona przez Oskara Lafontaine’a, który w rywalizacji o władzę w nowych strukturach pokonał Gregora Gysięgo. Partia Lewicy zwiększyła możliwości wpływania na system partyjny, wyszła naprzeciw społecznym protestom liberalizmowi gospodarczemu i zyskała zwolenników wdrażania sprawiedliwości społecznej³². W opublikowanej w 2005 roku książce polemicznej *Polityka dla wszystkich. Pismo polemiczne na rzecz sprawiedliwego społeczeństwa* długo związany z SPD polityk prezentował swoje poglądy polityczne, apelując o odbudowę państwa socjalnego, konsolidację społeczeństwa i prowadzenie polityki odpowiadającej nie tylko interesom najbogatszych klas³³. Warto zauważyć, że politycy Partii Lewicy, także Sahra Wagenknecht, często nawiązywali do powojennej idei państwa dobrobytu, a była członkini SED wśród ważnych postaci, które wpłynęły na jej myśl programową, wymieniała nie tylko Różę Luksemburg, Karola Marksa, ale także Ludwika Erharda.

Reprezentantka Partii Lewicy w kampanii wyborczej do Bundestagu w 2009 roku zdobyła mandat, który dotąd udawało jej się odnawiać w 2013, 2017 oraz 2021 roku. W 2008 roku S. Wagenknecht deklarowała, że zmierzy się w okręgu Mettmann I z Peerem Steinbrückiem. Jednak w okręgu Mettmann podjęta została decyzja, że S. Wagenknecht nie jest politykiem o „odpowiednim formacie”³⁴, aby rywalizować z federalnym ministrem finansów. W marcu 2009 roku zdobyła możliwość kandydowania w okręgu Düsseldorf-Süd i zajęła na liście piąte miejsce. W wyniku przeprowadzonych 27 września 2009 roku wyborów zdobyła 9,7% pierwszych głosów oraz 9,9% drugich głosów. Były to wybory, w któ-

---

³¹ P. Malendowicz, *Ultralewicowość a współczesność. Idee, programy, praktyka*, Piła 2006, s. 9.

³² H-U. Jörges, *Państwo w pacie, czyli o tym, jak przechrzył na lewo wstrząsa Niemcami*, „Zeszyty Niemcoznawcze”, 2008, nr 1, s. 18–24.

³³ O. Lafontaine, *Politik für alle. Streitschrift für eine gerechte Gesellschaft*, Berlin 2005.

³⁴ *Rheinische Post: Linkspartei in Mettmann lehnt Kandidatur von Sahra Wagenknecht ab: „Abschreckend für die Wähler”*, Presseportal, [https://www.presseportal.de, 9.08.2008 \(5.01.2022\)](https://www.presseportal.de, 9.08.2008 (5.01.2022).).

rych Partia Lewica zdobyła w całych Niemczech bardzo dobry wynik (11,9%). Lewica razem z SPD i Zielonymi zasiadła w ławach opozycji, ponieważ ze względu na krytykę socjaldemokratycznego kursu w gospodarce współpraca między tymi partiami była wykluczona. S. Wagenknecht twierdziła, że nie ma współpracy Partii Lewicy z SPD i Zielonymi, jak długo „reprezentują interesy lepiej zarabiających i lobby gospodarczego”³⁵. Swoje zapatrywania na kwestie gospodarcze wyłożyła w książce *Wolność zamiast kapitalizmu*³⁶, a pytana o definicję komunizmu, tłumaczyła, że w Niemczech Zachodnich komunizm wzbudza skojarzenia z NRD i ZSRR, natomiast Karol Marks pojmował komunizm jako „bardzo odległą, bardzo ludzką utopię”³⁷.

Do wyborów z 2013 roku Partia Lewicy wyłoniła „team dla socjalnej sprawiedliwości”, który reprezentowali: Nicole Gohlke, Jan van Aken, Caren Lay, Klaus Ernst, Gregor Gysi, Dietmar Bartsch, Sahra Wagenknecht i Diana Golze. Taka strategia była próbą przezwyciężenia napięć między G. Grysim i S. Wagenknecht³⁸. Liderka partii w Nadrenii Północnej Westfalii w kampanii wyborczej skupiała się wokół tematów gospodarczych, uważając, że: „Koalicja czarno-żółta tworzy politykę dla potentatów finansowych i najbardziej bogatych. Pakiety ratunkowe strefy euro służą przede wszystkim bankom, podczas gdy płatnicy podatków muszą ręczyć za miliardy. SPD i Zieloni zgodzili się na wszystkie prezenty dla mafii finansowej. Dlatego jest obłudne, gdy politycy tych partii twierdzą, że byli opozycją rządu Merkel. Przeciwno pakietom ratującym banki i cięciom socjalnym walczyła tylko Partia Lewicy”³⁹. S. Wagenknecht była utwierdzona w niemożliwości utworzenia koalicji SPD – Partia Lewicy – Zieloni. Z wynikiem 8,6% głosów reprezentowana przez S. Wagenknecht partia ponownie zasiadła ławy opozycji. Polityk do października 2015 roku była zastępcą przewodniczącego frakcji Lewicy, a później objęła przywództwo frakcji z Dietmarem Bartschem. Chociaż Partia Lewicy w wyborach z 2017 roku zdobyła 9,2% głosów, to osłabiły ją wewnętrzne spory personalne oraz brak konsensusu w wiodących kwestiach podczas debat wyborczych. Mniej ortodoksyjni lewicowi politycy, tj. Katja Kipping i Bernd Riexinger, byli zdania, że propozycje

³⁵ C. Eubel, M. Meisner, *op. cit.*

³⁶ S. Wagenknecht, *Freiheit statt Kapitalismus. Wie wir zu mehr Arbeit, Innovation und Gerechtigkeit kommen*, Frankfurt am Main 2011.

³⁷ C. Eubel, M. Meisner, *op. cit.*

³⁸ M. Hollstein, *Die Linkspartei sucht ihre Spitzenkandidaten*, Die Welt online, <https://www.welt.de>, 23.11.2012 (7.01.2022).

³⁹ Ch. Jäger, *Sahra Wagenknecht und Helmut Born Direktkandidaten der LINKEN. Düsseldorf für den Bundestag*, *lokalkompass*, <https://www.lokalkompass.de>, 18.11.2012 (7.01.2022).

S. Wagenknecht są zbyt bliskie programowo Alternatywy dla Niemiec. Mario Neumann zarzucił S. Wagenknecht „programowy nacjonalizm” i przywiązanie do idei państwa dobrobytu⁴⁰. Pogląd S. Wagenknecht i O. Lafontaine’a dotyczący kryzysu migracyjnego różnił się częściowo od postulatów partii Lewicy. Sprzeciwiała się zaostrzeniu prawa azylowego, ale uważała, że Niemcy nie są dostatecznie przygotowane na przyjmowanie migrantów i powinny przekazywać pomoc w regiony objęte konfliktami i z nimi graniczące, np. do obozów dla uchodźców.

W 2018 roku S. Wagenknecht, Oskar Lafontaine, Bernd Stegemann (dramaturg), Ludgr Volmer (były lider Zielonych) współtworzyli ruch „Powstańcie” (*Aufstehen*), który zdobył ponad 100 000 głosów poparcia. W Partii Lewicy ta inicjatywa została odebrana jako akcja osłabiająca ugrupowanie, ale jak zauważył politolog Benjamin Höhne, podobne masowe ruchy tworzyli także politycy w innych państwach, np. Emmanuel Macron, czy Beppe Grillo⁴¹. S. Wagenknecht, inicjując działanie ruchu niebędącego nową partią, mogła przekonać się, jaką skalą poparcia ona i program dysponują. Chociaż później osłabiała swoje zaangażowanie w ramach inicjatywy, to nabrała przed kolejną kampanią wyborczą doświadczenia w komunikowaniu się z wyborcami.

Polityka międzynarodowa w sferze postulatów S. Wagenknecht

W zakresie polityki międzynarodowej optowała za współpracą z Rosją i protestowała przeciwko wprowadzeniu sankcji na Rosję po aneksji Krymu. Była przeciwna dominacji USA i w związku z obchodami 60-lecia NATO domagała się rozwiązania paktu i utworzenia kolektywnego systemu bezpieczeństwa z udziałem USA i Rosji. Protestowała przeciwko wzrostowi znaczenia G7, G20 i koalicji chętnych. Uważała, że należy zreformować Radę Bezpieczeństwa ONZ i dopuścić do jej składu przedstawiciela państw południowych. Podczas szczytu G20 w Hamburgu, 7 i 8 lipca 2017 roku, domagała się działań prowadzących do globalnej sprawiedliwości. Krytykowała Unię Europejską i G20 za (w jej odczuciu) paternalistyczną i pogłębiającą biedę politykę wobec państw afrykańskich. Popierała zaangażowanie Niemiec w udzielanie pomocy

---

⁴⁰ J. Olsen, *The left party in the german federal election*, „German Politics”, 2018, nr 1, s. 133; T. Reitz, *Kulturkampf im Wettbewerbstaat*, „Das Argument”, 2018, nr 325, s. 98–106.

⁴¹ B. Höhne, *Aufstehen, aber wozu?* [w:] S. Bukow, U. Jun, J. Siegmund, *Parteien in Bewegung*, Baden-Baden 2021, s. 41–64; N. Gordon, *The German left is feeling blue*, „New Statesman”, 21–27.09.2018.

rozwojowej, zmierzającej do poprawy infrastruktury i spadku bezrobocia w biednych państwach. Zwracała też uwagę, że 25% ludności Unii Europejskiej cierpi według badań Eurostatu z powodu biedy i wykluczenia, za co obwiniała neoliberalne reformy. Domagała się reformy prawa UE i restartu, aby „konformizm rynkowo-finansowy” nie miał przewagi nad demokracją i narodową suwerennością. Jako przedstawicielka Lewicy protestowała przeciwko udziałowi Niemiec w misjach wojskowych oraz domagała się zakończenia wojny z terroryzmem, ponieważ wskazywała jej nieefektywność. Była zwolenniczką wzmocnienia cywilnej polityki na rzecz przywracania pokoju i protestowała przeciwko militaryzacji polityki zagranicznej Niemiec. Krytycznie przyjęła uchwalone w 2017 roku wytyczne rządu RFN (*Zarządzanie kryzysami, zażegnanie konfliktów, wzmocnianie pokoju*) i krytykowała wzrost wydatków na zbrojenia⁴².

Intelektualny dyskurs o postulatach wśród Lewicy

W pracach S. Wagenknecht przewijają się refleksje dotyczące kreowania wspólnego dobra oraz reform kapitalizmu. W jednej z książek szukała sposobów poszukiwania bogactwa, który nie byłby zdominowany chciwością. Jej zdaniem „społeczeństwa są bogatsze, im bardziej wykorzystują kreatywne i intelektualne potencjały. Ekskluzywne instytucje stoją temu na drodze”⁴³. Polityk analizowała w sposób szczegółowy zmiany gospodarcze, odnosząc się do znanych dzieł i dokonując rekapitulacji najważniejszych przemian gospodarczych na świecie. Interesowała się rozwojem nowych technologii i innowacjami, ale postulowała pomoc wszystkim w kreowaniu bogactwa i wytwarzaniu dóbr. Opowiadała się za nowoczesnym porządkiem gospodarczym, opartym na zasadzie innowacyjności, sprawiedliwości i wydajności w produkcji⁴⁴. Należała do ludzi, o których Tony Judt pisał: „Każdy, kto mieszkał w postkomunistycznej Europie Wschodniej lub podróżował po niej, wie, że przejście od represyjnego egalitaryzmu do nieskrępowanej chciwości nie jest atrakcyjne”⁴⁵. Z drugiej jednak strony S. Wagenknecht nie tylko krytykowała chciwość kapitalistów, ale optowała za społeczeństwem gotowym do solidarności. Obserwując niemieckie społeczeństwo, zwraca

⁴² S. Wagenknecht, *Für ein Menschenrecht auf Frieden*, „Zeitschrift für Außen und Sicherheitspolitik”, 2017, nr 10, s. 165–176.

⁴³ S. Wagenknecht, *Wie wir uns vor dem Kapitalismus retten. Reichtum ohne Gier*, Frankfurt–New York 2018, s. 172.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 297.

⁴⁵ T. Judt, *Żle ma się kraj. Rozprawa o naszych współczesnych bolączkach*, Wołowiec 2011, s. 133–134.

całą uwagę na zanikanie wskutek zmian na rynku pracy i procesów prywatyzacyjnych „Starego Centrum”. Ponadto uważała, że promowanie osiągnięć przegrało z gospodarczym dumpingiem, a talentu z wyróżnianiem ludzi ze względu na pochodzenie. Dodatkowo krytykowała system kapitalistyczny z powodu barier stawianych początkującym przedsiębiorcom. Twierdziła, że na rynku korzyści odnoszą oligarchowie przemysłowi. Za Josephem Stiglitzem zwracała uwagę na ukształtowanie się „nowej ery monopoli”, także w internecie⁴⁶.

Opublikowana w trakcie kampanii wyborczej w 2021 roku książka S. Wagenknecht, w której przedstawiła program działań w kierunku budowania poczucia wspólnoty i świadomości społecznej, wzbudziła wiele kontrowersji w Partii Lewicy. Autorka krytykowała zatracenie głównych lewicowych postulatów odnoszących się do walki z biedą i wykluczeniem oraz zwracała uwagę na wykreowanie specyficznego stylu życia i zachowania wśród osób charakteryzujących swoje poglądy jako lewicowe, a także stawiała granicę między tradycyjną lewicą a zwolennikami „lewicowego stylu życia”. Jej zdaniem dawniej „ważnym celem lewicy było chronienie ludzi przed biedą, upokorzeniem, wyzyskiem, otwieranie im szans edukacji i możliwości awansu, czynienie ich życia prostszym, uporządkowanym i możliwym do zaplanowania. Lewica wierzy w umiejętność tworzenia polityki w ramach demokratycznego państwa narodowego i że to państwo powinno korygować rezultaty działań rynku”⁴⁷. Wobec narastania dysput dotyczących „walk o tożsamość” zwracała uwagę na przemiany społeczne w państwach transatlantyckich. Uważała, że rolą Partii Lewicy jest wskazywanie na istniejące od dawna problemy społeczne. Jako praktyk i polityk zastanawiała się nad kwestiami, które poruszali wcześniej m.in. Nancy Fraser i Axel Honneth, uczeń Jürgena Habermasa. Na początku XXI wieku A. Honneth podkreślał różnice między społeczeństwem amerykańskim i zachodnioeuropejskim: „W krajach takich jak Francja, Wielka Brytania, czy też Republika Federalna Niemiec, walki społeczne o charakterze «polityczno-tożsamościowym» odgrywają dotychczas tylko podrzędną rolę, gdy tymczasem «tradycyjne» problemy polityki pracy, opieki socjalnej lub ekologii dużo mocniej określają konflikty w politycznym życiu publicznym”⁴⁸. Natomiast w 2021 roku S. Wagenknecht alarmowała, że problemy dotyczące różnic ekonomicznych coraz częściej są przesłaniane

---

⁴⁶ S. Wagenknecht, *Wie wir uns...*, s. 45–162.

⁴⁷ *Eadem*, *Die Selbstgerechten...*, s. 23.

⁴⁸ A. Honneth, *Redystrybucja jako uznanie. Odpowiedź dla Nancy Fraser* [w:] N. Fraser, A. Honneth, *Redystrybucja czy uznanie? Debata polityczno-filozoficzna*, Wrocław 2003, s. 117.

przez dyskurs tożsamościowy. Zauważała, że obecnie Partia Lewicy to ugrupowanie zrzeszające wielu wykształconych ludzi (partia akademicka, lepiej wykształconych i lepiej zarabiających), które powinno otwierać się na potrzeby ludzi niewykształconych.

S. Wagenknecht analizowała wpływ zmian cywilizacyjnych na sytuację robotników w XIX, XX i XXI wieku, kiedy ta grupa społeczna wykazywała się solidarnością, triumfowała, ale także doznawała upokorzeń. Podobnie jak Anne Case oraz Angus Deaton pisała o zjawisku „śmierci z rozpaczny”. Zwracała uwagę, że potrzebna jest społeczna wrażliwość, i opisywała trudne położenie ludzi, którzy nie odnaleźli się na rynku pracy. Można skonstatować, że S. Wagenknecht domagała się „ekonomii z moralnym kompasem” i zniwelowania patologii na rynku pracy, które prowadzą do rozpowszechnienia innych problemów społecznych. Polityk analizowała także sytuację akademickiej klasy średniej, pisząc, że różni się ona od sytuacji klasy średniej, ponieważ środowisko akademickie korzysta z przywilejów związanych z posiadaniem wykształcenia. S. Wagenknecht zastanawiała się nad rolą merytokracji we współczesnym społeczeństwie, ponieważ jest to kwestia polaryzująca społeczeństwo. Także dostęp do uprawnień oraz definiowanie zobowiązań odgrywa znaczenie i w tym zakresie S. Wagenknecht optuje za uwrażliwieniem na nierówność szans w dostępie do zdobywania doświadczenia zawodowego i solidnej edukacji, nabywania uprawnień i wywiązywania się ze zobowiązań wynikających z odgrywanych ról społecznych⁴⁹. Polityk uprzedzała, że ze względu na różnice dotyczące standardów nauczania i wzrastającą stratyfikację społeczną wielu przedstawicielom klasy średniej grozi utrata pozycji społecznej. Natomiast zagrożenie dla środowiska akademickiego upatrywała w narastaniu podziałów, poczucia przynależności do grup zagrożonych, potrzebujących bezpiecznych przestrzeni dla swojej podmiotowości. Refleksje S. Wagenknecht dotyczące środowiska akademickiego oraz roli merytokracji wynikały nie tylko z obserwacji, ale także szeroko dyskutowanych lektur dotyczących kondycji liberalizmu. Wśród nich ważną rolę odegrała praca *Koniec liberalizmu, jaki znamy. Requiem dla polityki tożsamości* autorstwa Marka Lilli, który ostrzegał: „Im bardziej obsesyjni kampusowi liberałowie zajmowali się tożsamością jednostki, tym mniej angażowali się w racjonalną debatę polityczną”⁵⁰. S. Wagenknecht z uwagą przyglądała się lewicowemu liberalizmowi. W jej opinii przedstawiciele tego nurtu optują za „różno-

⁴⁹ M.J. Sandel, *Tyrania merytokracji. Co się stało z dobrem wspólnym*, Warszawa 2020; F. Walter, S. Marg, *Von der Emanzipation zur Meritokratie*, Göttingen 2013.

⁵⁰ M. Lilla, *Koniec liberalizmu, jaki znamy. Requiem dla polityki tożsamości*, Warszawa 2018, s. 113.

rodnością, otwartością na świat, modernizacją, ochroną klimatu, liberalizmem i tolerancją. Wypowiadają walkę wszystkiemu, co w rozumieniu lewicowego liberalizmu jest na prawo: nacjonalizmowi, nostalgii za przeszłością, prowincjalizmowi, rasizmowi, seksizmowi, homofobii, islamofobii. Wiara, naród i ojczyzna są dla lewicowych liberałów sztyfem anachronizmu⁵¹. Kiedy S. Wagenknecht pisała o lewicowym liberalizmie, nie uciekała od ironii, używając sformułowania „każdemu jego prawdę”⁵², jednocześnie przestrzegając przed narastaniem konfliktów społecznych, „tolerowaną nienawiścią”⁵³, podziałami religijnymi i niepowodzeniami procesów integracji.

Zakończenie

S. Wagenknecht to uważna obserwatorka dokonujących się na świecie zmian, w swoich wypowiedziach i książkach często krytykująca mainstream. Chociaż będąc przedstawicielką partii opozycyjnej, nie mogła wpływać w oczekiwany przez siebie wymiarze na wdrażanie postulatów i programów Partii Lewicy, to zabiegała o możliwość wyartykułowania swoich oczekiwań i stanowisk.

Bibliografia

- Bojenko-Izdebska E., *Przemiany w Niemczech Wschodnich 1989–2010. Polityczne aspekty transformacji*, Kraków 2011.
- Breuer H., *Den Sieg des Kommunismus fest im Blick*, Die Welt online, <https://www.welt.de>, 23.09.1998 (7.01.2022).
- Eubel C., Meisner M., *Sahra Wagenknecht: „Anbiederung an die SPD macht uns überflüssig”*, Der Tagesspiegel online, <https://www.tagesspiegel.de>, 1.05.2011 (5.01.2022).
- Giddens A., *Poza lewicą i prawicą*, Poznań 2001.
- Goeßmann D., *Sahra Wagenknecht. Von links bis heute*, Berlin 2019.
- Gordon N., *The German left is feeling blue*, „New Statesman”, 21–27.09.2018.
- Günter Gaus im Gespräch mit Sahra Wagenknecht*, rbb24, <https://www.rbb-online.de>, Sendung 11.02.2004 (6.01.2022).
- Höhne B., *Aufstehen, aber wozu?* [w:] S. Bukow, U. Jun, J. Siegmund, *Parteien in Bewegung*, Baden-Baden 2021.
- Hollstein M., *Die Linkspartei sucht ihre Spitzenkandidaten*, Die Welt online, <https://www.welt.de>, 23.11.2012 (7.01.2022).
- Hołub A., *Podstawowe problemy polityczne świata w przekazie skrajnej lewicy i prawicy w Niemczech na początku XXI wieku*, Olsztyn 2012.

---

⁵¹ S. Wagenknecht, *Die Selbstgerechten...*, s. 99.

⁵² *Ibidem*, s. 103.

⁵³ *Ibidem*, s. 119.

- Honneth A., *Redystrybucja jako uznanie. Odpowiedź dla Nancy Fraser* [w:] N. Fraser, A. Honneth, *Redystrybucja czy uznanie? Debata polityczno-filozoficzna*, Wrocław 2003.
- Jäger Ch., *Sahra Wagenknecht und Helmut Born Direktkandidaten der LINKEN. Düsseldorf für den Bundestag*, *lokalkompass*, <https://www.lokalkompass.de>, 18.11.2012 (7.01.2022).
- Jäger W., *Die Überwindung der Teilung. Der innerdeutsche Prozeß der Vereinigung 1989/1990*, Stuttgart 1998.
- Jörges H.-U., *Państwo w pacie, czyli o tym, jak przechył na lewo wstrząsa Niemcami*, „Zeszyty Niemcoznawcze”, 2008, nr 1.
- Judt T., *Żle ma się kraj. Rozprawa o naszych współczesnych bolączkach*, Wołowiec 2011.
- Kunze M., *Dissertationsveröffentlichung : Sahra Wagenknecht, die Mainstream-Ökonomen und die Politik*, Frankfurter Allgemeine Zeitung online, <https://www.faz.net>, 31.10.2012 (8.01.022).
- Lafontaine O., *Politik für alle. Streitschrift für eine gerechte Gesellschaft*, Berlin 2005.
- Lang J.P., *Biographisches Porträt: Sahra Wagenknecht* [w:] U. Backes, A. Gallus, E. Jesse, *Extremismus & Demokratie*, Baden-Baden 2011.
- Lilla M., *Koniec liberalizmu, jaki znamy. Requiem dla polityki tożsamości*, Warszawa 2018.
- Mählert U., *Krótką historia NRD*, Wrocław 2007.
- Malendowicz P., *Ultralewicowość a współczesność. Idee, programy, praktyka*, Piła 2006.
- Neugebauer G., *Die Linke-Auf dem Weg zu unbekanntem Ufern oder Die vertagte Klärung* [w:] M. Machnig, J. Raschke, *Wohin steuert Deutschland? Bundestag 2009. Ein Blick hinter die Kulissen*, Hamburg 2009.
- Olsen J., *The left party in the german federal election*, „German Politics”, 2018, nr 1.
- Osiński W., *Prawdziwa zmiana możliwa tylko z Lewicą*, Tygodnik „Przegląd”, <https://www.tygodnikprzeglad.pl>, 18.09.2017 (7.01.2022).
- Plenardebatten Mittwoch*, Parlament Europejski, <https://www.europarl.europa.eu>, 15.09.2004 (7.01.2022).
- Plenardebatten Mittwoch*, Parlament Europejski, <https://www.europarl.europa.eu>, 14.02.2007 (7.01.2022).
- Reitz T., *Kulturkampf im Wettbewerbsstaat*, „Das Argument”, 2018, nr 325.
- Rheinische Post: Linkspartei in Mettmann lehnt Kandidatur von Sahra Wagenknecht ab: „Abschreckend für die Wähler”*, Presseportal, <https://www.presseportal.de>, 9.08.2008 (5.01.2022).
- Sandel M.J., *Tyrania merytokracji. Co się stało z dobrem wspólnym*, Warszawa 2020.
- Schneider Ch., *Sahra Wagenknecht. Die Biographie*, Frankfurt am Main 2019.
- Seitz N., *Was heißt heute links, was heißt heute Sozialismus?*, „Die politische Meinung”, 2009, nr 473.
- Wagenknecht S., *Die Selbstgerechten. Mein Gegenprogramm für Gemeinsinn und Zusammenhalt*, Frankfurt–New York 2021.
- Wagenknecht S., *Freiheit statt Kapitalismus. Wie wir zu mehr Arbeit, Innovation und Gerechtigkeit kommen*, Frankfurt am Main 2011.
- Wagenknecht S., *Für ein Menschenrecht auf Frieden*, „Zeitschrift für Außen und Sicherheitspolitik”, 2017, nr 10.
- Wagenknecht S., *Wie wir uns vor dem Kapitalismus retten. Reichtum ohne Gier*, Frankfurt–New York 2018.

Wagenknecht S., Elsässer J., *Vorwärts und vergessen? Ein Streit um Marx, Lenin, Ulbricht und die verzweifelte Aktualität des Kommunismus*, Hamburg 1996.

Walter F., *Baustelle Deutschland. Politik ohne Lagerbindung*, Bonn 2009.

Walter F., Marg S., *Von der Emanzipation zur Meritokratie*, Göttingen 2013.

Winkler H.A., *Długa droga na Zachód. Dzieje Niemiec 1933–1990*, t. 2, Wrocław 2007.

Demands of Sahra Wagenknecht in the programme discourse of Germany's Left

Abstract

The article presents the political and publishing activity of Sahra Wagenknecht – the leader of the German Left Party with particular focus on her evaluation of the German Democratic Republic; the capitalist system; international affairs and social justice. The milestones in her political career have been presented: the struggle for votes for her post in the European Parliament and the Bundestag. What set S. Wagenknecht apart from others were her opposition activities and initiations of discussions concerning matters of interest in the left wing milieu, mainly regarding the pursuit of egalitarianism and social justice.

Keywords: Left Party, oppositionist, political discourse